

De werk-privé balans van gescheiden ouders

Het effect van werkuren, reistijd en verblijfsarrangementen van kinderen en hoe leeftijd van kinderen deze effecten beïnvloedt

Abstract

Dit onderzoek is niet alleen een van de weinige onderzoeken naar de werk-privé balans van gescheiden ouders, maar ook nog eens uitgebreider, omdat het co-ouderschap en reistijd erbij betreft en ook kijkt naar het versterkende of verzwakkende effect van de leeftijd van kinderen. Regressieanalyses onder 3640 gescheiden en voormalig samenwonende ouders in Nederland laten, in lijn met de conflictbenadering en schaarsteredenering, zowel een negatieve relatie zien tussen werkuren en de werk-privé balans, als een negatieve relatie tussen reistijd en de werk-privé balans. Ook het verblijfsarrangement van het kind lijkt vooral voor moeders invloed te hebben op hun werk-privé balans, waarbij verzorgende moeders het moeilijker hebben om een balans te vinden tussen werk en privé dan moeders met co-ouderschap. De gevonden effecten van werkuren, reistijd en verblijfsarrangementen verschillen nauwelijks naargelang de leeftijd van het kind. Alleen voor moeders wordt het effect van reistijd zwakker naarmate kinderen ouder worden.

Trefwoorden

Gescheiden ouders, werk-privé balans, conflictbenadering, schaarsteredenering, verblijfsarrangement kind, werkuren, reistijd.

Arda van den Berg (6245129)

Bachelor project Sociologie

Universiteit Utrecht

Scriptie begeleider: Anne-Rigt Poortman

Tweede lezer: Leonard van 't Hul

15 juni 2020

Inleiding

Tegenwoordig ervaren steeds meer mensen een werk-privé conflict (Van der Lippe, Jager & Kops, 2006). Vroeger was het gewoon dat de vrouw zorgde voor het huishouden en de kinderen en dat de man werkte en zorgde voor het inkomen, maar deze scheiding is tegenwoordig aan het vervagen. Waar vroeger het zogenoemde kostwinnersmodel zorgde voor een werk-privé balans, is de toegenomen arbeidsparticipatie van vrouwen een van de redenen dat het bewaren van een balans tussen werk en privé moeilijker wordt (Symoens & Bracke, 2007; Bellavia & Frone, 2005). Uit gegevens van de Werkgevers Enquête Arbeid (WEA 2016) en Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden (NEA 2016) blijkt dat bijna 1 op de 10 werknemers in Nederland problemen heeft met het combineren van werk en privé. Dit probleem wordt nog vaker ervaren onder ‘jonge ouders’ (ouders met een kind tot 4 jaar), waarvan 1 op de 8 aangeeft regelmatig problemen te ervaren met het combineren van werk en gezin (TNO, 2018).

Het ervaren van een werk-privé conflict heeft zowel negatieve gevolgen voor het individu als voor bedrijven. Een werk-privé conflict blijkt namelijk gerelateerd aan verhoogde burn-out- en stress-symptomen en aan verloop van personeel. Werknemers die een werk-privé conflict ervaren zijn eerder geneigd een andere baan te zoeken bij een organisatie die meer ondersteuning biedt in het combineren van werk en privé (Allen, Herst, Bruck, & Sutton, 2000; Kinnunen, Rantanen, Mauno, & Peeters, 2014). Het ervaren van een werk-privé conflict zou dus negatieve gevolgen kunnen hebben voor de gezondheid van het individu en ook voor bedrijven kan het nadelig uitpakken omdat ze personeel kunnen verliezen.

Het vinden van een balans tussen werk en privé is vooral voor gescheiden ouders een grote uitdaging. Dit omdat ze zowel huishoudtaken en de zorg voor kinderen alsook het generen van een inkomen zelf op zich moeten nemen. Gescheiden ouders zijn in ieder geval in het begin vaak alleenstaande ouders en uit de literatuur blijkt dat het vinden van een balans tussen werk en privé moeilijk is voor alleenstaande ouders (Geurts, 2006; Bakker & Karsten, 2013; Burden, 1986; Craig, 2005). Naar de specifieke, maar groeiende, groep van gescheiden ouders is tot nu toe weinig onderzoek gedaan. Daarom wordt in dit onderzoek gekeken naar de werk-privé balans van gescheiden ouders. Om de mate van balans te verklaren wordt gekeken naar de eisen die werk en privé met zich mee brengen. Er wordt verondersteld dat grotere eisen op deze gebieden de werk-privé balans verstoren. In dit onderzoek wordt dus beargumenteerd dat de combinatie van werkeisen en privé-eisen de werk-privé balans van gescheiden ouders bepaalt, waarbij werkuren en reistijd worden gezien als werkeisen en het verblijfsarrangement van kinderen (bij wie het kind na scheiding woont) als privé-eis.

Verschillende leeftijden van kinderen zouden het effect van deze eisen wellicht kunnen versterken of afzwakken, omdat eisen zwaarder zouden kunnen zijn bij jonge kinderen. Met deze studie wordt daarom getracht de volgende onderzoeksvraag te beantwoorden:

Wat is de invloed van deelname aan de arbeidsmarkt (werkuren, reistijd) en verblijfsarrangementen van kinderen na scheiding (bij wie het kind woont) op de werk-privé balans van werkende gescheiden vaders en moeders en verschillen de effecten al naargelang de leeftijd van het kind?

Deze studie draagt op drie manieren bij aan de schaarse bestaande literatuur naar de werk-privé balans van gescheiden ouders. Ten eerste is dit onderzoek een van de weinige grootschalige studies naar het effect van verblijfsarrangementen op de werk-privé balans van gescheiden ouders, en hierbij in het bijzonder co-ouderschap. Het bestaande onderzoek is schaars (Bakker & Karsten, 2013; Van der Heijden, Poortman & Van der Lippe, 2016; Van den Eynde, Vercruyssen & Mortelmans, 2019) en daarom geven Van den Eynde et al. (2019) ook aan dat het belangrijk is dat er nog meer onderzoek gedaan wordt op dit gebied. Het verblijfsarrangement is namelijk een belangrijke indicator voor de mate waarin gescheiden ouders zorg dragen voor kinderen en is dus cruciaal voor eisen in het privé-domein. Co-ouderschap is een verblijfsarrangement waarbij sprake is van een gelijke verdeling van de zorgtaken en opvoedtaken van kinderen, en is in populariteit toegenomen (Cancian, Meyer, Brown, & Cook, 2014; Poortman & Van Gaalen, 2017). Zo koos in Nederland van de in 2010 gescheiden ouders ruim een kwart voor co-ouderschap (CBS, 2017). Vooral voor moeders zou co-ouderschap wel eens tot verbetering van de werk-privé balans kunnen leiden, want waar moeders vroeger vaak alleenstaand waren is er nu meer sprake van co-ouderschap. Nederland vormt een geschikte context om dit te onderzoeken, gezien de hoge prevalentie van het aantal co-ouders (CBS, 2017).

Ten tweede is dit onderzoek, naar mijn weten, het eerste dat het effect van reistijd op de werk-privé balans van gescheiden ouders onderzoekt. Werkuren worden vaak als een belangrijke eis van het werken gezien, omdat tijd die aan werk wordt besteed niet meer besteed kan worden aan privé (Voydanof, 1988). In lijn met deze schaarsteredenering kan reistijd naar werk ook gezien worden als een belangrijke eis van het werken. Wanneer iemand korter werkt maar wel lang moet reizen kost dit als het ware evenveel tijd als langer werken en korter reizen. Wanneer er geen rekening wordt gehouden met reistijd kan er dus een vertekend beeld ontstaan. Echter wordt reistijd naar werk in voorgaande onderzoeken onder gescheiden ouders niet meegenomen.

Ten derde is dit onderzoek, naar mijn weten, het eerste dat kijkt of er variaties zijn naargelang de leeftijd van het kind. In geen van de schaarse voorgaande studies omtrent verblijfsarrangementen (Bakker & Karsten, 2013; Van der Heijden, Poortman & Van der Lippe, 2016; Van den Eynde, Vercruyssen & Mortelmans, 2019), is gekeken of het effect van het verblijfsarrangement van kinderen op de werk-privé balans van ouders in sterkere of zwakkere mate aanwezig is afhankelijk van de leeftijd van kinderen. Er is wel meer onderzoek gedaan naar de relatie tussen werkuren en het werk-privé conflict. In dit onderzoek onder getrouwde of samenwonende koppels (Voydanof, 1988; Van der Lippe et al., 2006), alleenstaande ouders (Campbell & Moen, 1992) en gescheiden ouders (Van der Heijden et al., 2016; Van den Eynde et al., 2019) is echter geen rekening gehouden met een mogelijk versterkend of verzwakkend effect van de leeftijd van kinderen. Ook is er nog niet onderzocht of het effect van reistijd op de werk-privé balans verschilt naargelang de leeftijd van het kind. Dit terwijl literatuur wijst op het feit dat jongere kinderen veeleisender zijn en meer zorg nodig hebben en oudere kinderen juist zelfstandiger zijn (Glorieux & Minnen, 2004). De eisen van de werk- en privérol zijn hierdoor wellicht zwaarwegender bij het hebben van jonge kinderen, waardoor het effect van deze eisen op de werk-privébalans van de gescheiden ouders sterker zou kunnen zijn bij het hebben van jonge kinderen dan bij het hebben van oudere kinderen.

Er is een secundaire data-analyse gedaan met data uit de eerste wave van de survey Nieuwe Families in Nederland (NFN; Poortman, Van der Lippe, & Boele-Woelki, 2014; N = 3640), welke verzameld is in 2012-2013. In dit onderzoek wordt gewerkt met de populaties uit de hoofdsample 'ouders gescheiden in 2010' en 'samenwonenden uit elkaar in 2010'. Het bijzondere aan deze data is dat het gegevens bevat van een relatief groot aantal gescheiden ouders met co-ouderschap. Ook informatie over reistijd naar werk is aanwezig in deze dataset.

Theoretisch kader

Conceptualisering van werk-privé balans

In de literatuur over werk-privé balans zijn er twee perspectieven op hoe werk en privé elkaar beïnvloeden. De eerste benadering gaat uit van conflict. Er is sprake van een werk-privé conflict wanneer men de ervaring heeft dat werk en privé onverenigbaar zijn, waardoor participatie in de ene rol het optimaal functioneren in de andere rol bemoeilijkt (Greenhaus & Beutell, 1985). Er wordt binnen de literatuur vaak een onderscheid gemaakt tussen een werk-privé conflict en een privé-werk conflict (Kinnunen et al., 2014). Er is sprake van een werk-privé conflict wanneer de werkrol ervoor zorgt dat het functioneren in de privérol wordt

bemoeilijkt, bijvoorbeeld wanneer je de kinderen niet van school kunt ophalen omdat een vergadering op het werk uitloopt. De werkrol bemoeilijkt hier het functioneren in de privérol. Er is sprake van een privé-werk conflict wanneer de privérol ervoor zorgt dat het functioneren in de werkrol wordt bemoeilijkt, bijvoorbeeld wanneer je een slechte concentratie op werkt hebt omdat de kinderen je 's nachts wakker hielden. De privérol als ouder bemoeilijkt hier de werkrol. Beide conflicten zorgen voor een verstoorde werk-privé balans. De nadruk ligt hier op conflict, wat suggereert dat concurrerende eisen van werk en privé onvermijdelijk tot problemen leiden.

De tweede benadering gaat uit van verrijking (Geenhaus & Powell, 2006; Marks, 1977; Sieber, 1974). Er is sprake van verrijking wanneer ervaringen in de ene rol de kwaliteit van leven in de andere rol verbeteren, waardoor het balanceren tussen beide rollen makkelijker wordt en er dus eerder sprake is van een werk-privé balans. Ook dit gaat, net als conflict, twee kanten op. Verrijking van werk naar privé vindt plaats wanneer werkervaringen de kwaliteit van het privéleven verbeteren, bijvoorbeeld wanneer het goed gaat op het werk en je hierdoor thuis een goed humeur hebt. Verrijking van privé naar werk vindt plaats wanneer privéervaringen de kwaliteit van het werk verbeteren, bijvoorbeeld wanneer je met het opvoeden van kinderen leert geduldig te zijn en dit ook van pas komt in je werk.

Deze studie kan empirisch geen onderscheid maken tussen de verschillende richtingen van werk-privé conflict en privé-werk conflict en kan empirisch geen onderscheid maken tussen werk-privé conflict en werk-privé verrijking; er wordt gekeken naar werk-privé balans in het algemeen. Werkuren, reistijd en verblijfsarrangementen van het kind vormen samen meerdere claims op de tijd van gescheiden ouders. De bestudeerde factoren kunnen dus voor tijdsdruk zorgen, al helemaal onder de groep gescheiden ouders, wat zou kunnen leiden tot conflict tussen werk en privé. Gezien de bestudeerde factoren, gaat de theorie dus vooral uit van conflict, wat overigens vaak gedaan wordt (Van der Lippe et al., 2006).

Conflictbenadering

Om te verklaren waarom arbeidsdeelname en verblijfsarrangementen een rol spelen bij de ervaren werk-privé balans, wordt er – conform de eerdere literatuur over werk-privé balans – gebruik gemaakt van de notie dat, enerzijds, tijd en energie schaars zijn (Marks, 1977; Greenhaus & Beutell, 1985) en anderzijds, de notie dat zowel werk als privé verwachtingen en verplichtingen (ofwel, eisen) met zich meebrengen (Kahn, Wolfe, Quinn, Snoek & Rosenthal, 1964).

Mensen hebben verschillende rollen in het leven die elk verschillende verwachtingen en verplichtingen met zich mee brengen. Een verplichting van de werkrol is bijvoorbeeld dat je elke dag weer naar je werk moet en er van je verwacht wordt dat je goed werk levert. Tegelijkertijd brengt de privérol ook verschillende verwachtingen met zich mee, namelijk dat je voldoende tijd aan je kinderen besteedt en het huishouden goed op orde hebt. Het vraagt tijd en energie om aan deze verwachtingen en verplichtingen van beide rollen te kunnen voldoen. Wanneer er veel tijd en energie gestopt wordt in de werkrol, blijft er minder tijd en energie over voor de privérol en vice versa. Gezien de schaarse energie van mensen en de schaarse tijd in een dag dient men daarom een balans te vinden in de verdeling tussen beide rollen. Wanneer men de ervaring heeft dat de werkrol en privérol onverenigbaar zijn, waardoor participatie in de ene rol het optimaal functioneren in de andere rol bemoeilijkt, is er sprake van een werk-privé conflict. Wanneer men de energie en tijd wel goed weet te verdelen en het gevoel heeft zowel aan de verwachtingen en verplichtingen van de werkrol als aan die van de privérol te kunnen voldoen, is er geen conflict maar juist sprake van een werk-privé balans. Bij een werk-privé balans heeft men dus het gevoel in beide rollen tegelijkertijd goed te kunnen functioneren. Kortom, de combinatie van rollen in werk en privé, die beide verschillende verplichtingen en verwachtingen met zich meebrengen (ofwel, eisen), kunnen gezien de schaarse tijd en energie tot conflict en dus een lagere werk-privé balans leiden (Marks, 1977; Greenhaus & Beutell, 1985; Kahn et al., 1964).

De rol van arbeidsdeelname

Een eerste werkeis is het gewerkte aantal uren. Des te meer uren er gewerkt worden, des te minder uren er over blijven voor het huishouden en de verzorging van kinderen. Het huishouden en de kinderen eisen nog steeds even veel tijd en energie, terwijl er bij meer werkuren meer tijd en energie in de werkrol wordt gestopt en er dus minder tijd en energie over blijft voor de eisen van de privérol. Meer uren werken vergroot daarom de kans op een werk-privé conflict en een lagere werk-privé balans.

(H1) Hoe meer uren een gescheiden ouder werkt, des te lager de werk-privé balans.

Eerder onderzoek toont aan dat het aantal werkuren positief gerelateerd is aan werk-privé conflict zowel onder getrouwde of samenwonende koppels (Voydanof, 1988; Van der Lippe et al., 2006), als alleenstaande ouders (Campbell & Moen, 1992) en gescheiden ouders (Van der Heijden et al., 2016; Van den Eynde et al., 2019). Dit is in lijn met de schaarsteredenering (Marks, 1977; Greenhaus & Beutell, 1985). Tijd en energie die besteed wordt aan werk kan namelijk niet besteed worden aan privé. Het werken van meer uren kan zorgen voor

tijdsgebrek of een gebrek aan energie thuis wat een werk-privé conflict als gevolg kan hebben en een lagere werk-privé balans (Voydanof, 1988; Symoens & Bracke, 2007).

Een tweede werkeis is reistijd naar het werk. Dit zorgt er namelijk voor dat er nog meer tijd en energie in het werk gaat zitten en er dus nog minder tijd en energie over blijft voor privé, wat de kans op het ontstaan van een werk-privé conflict verder vergroot met als gevolg een lagere werk-privé balans.

(H2) Hoe langer de reistijd naar werk van de gescheiden ouder, des te lager de werk-privé balans.

Het effect van reistijd wordt maar weinig meegenomen in onderzoek naar de werk-privé balans en de resultaten zijn niet eenduidig. Een onderzoek van Valcour (2007), niet specifiek gericht op gescheiden ouders maar op werkende ouders en werkenden in het algemeen, is een van de weinige die naast werkuren ook het effect van reistijd heeft onderzocht. Resultaten toonden aan dat woon-werkverkeer negatief geassocieerd was met de tevredenheid tussen werk en gezin. Kwalitatief onderzoek laat echter zien dat reistijd zowel een ‘last’ als een ‘gift’ kan zijn. Het kan gezien worden als stressvol en tijdsverspilling of juist als een time-out om te relaxen en als een overgangperiode van werk naar privé (StGeorge & Fletcher, 2012; Jain & Lyons, 2008). Ory et al. (2004) toonden aan dat er een tegenstrijdig gevoel kan heersen bij woon-werkverkeer, namelijk aan de ene kant het verlangen om na werk gelijk bij de familie te zijn en aan de andere kant tegelijkertijd het verlangen om wat tijd voor zichzelf te hebben. Tot op heden is er, voor zover ik weet, geen onderzoek gedaan naar het effect van reistijd naar werk op de werk-privé balans van de specifieke groep gescheiden ouders.

Verblijfsarrangementen en werk-privé balans

Het verblijfsarrangement van het kind na een scheiding bepaalt voor een groot deel de participatie in de verzorgende rol als ouder. Als gevolg kan de privérol, afhankelijk van het verblijfsarrangement, veeleisender worden en om meer tijd en energie vragen of juist minder veeleisend worden. Kinderen zijn tijd- en energie rovend; je moet ze naar bed brengen, naar de sportactiviteiten brengen, maar ook quality time met kinderen kost tijd en energie.

Wanneer het kind fulltime bij één ouder woont, dan is deze verzorgende ouder veel meer tijd en energie kwijt aan de privérol dan een niet-verzorgende ouder waar het kind niet bij woont. Omdat de privérol voor de niet-verzorgende ouder minder veeleisend is dan voor de verzorgende ouder is het voor de niet-verzorgende ouder makkelijker om een balans te vinden tussen de werk- en privérol dan voor de verzorgende ouder. Co-ouders vallen hier tussenin omdat co-ouderschap inhoudt dat er sprake is van een gelijke verdeling van de zorgtaken en

opvoedtaken voor kinderen. Kinderen verblijven dan dus vaak de helft van de week bij de ene ouder en de andere helft van de week bij de andere ouder. Dit heeft als gevolg dat er voor de ouder bijvoorbeeld op dagen dat het kind bij de andere ouder verblijft alle tijd is om te werken en het huishouden te doen, zonder dat de privérol veeleisend is. Op dagen dat het kind wel bij de ouder verblijft, is het huishouden al gedaan en hoeft er wellicht minder gewerkt te worden, waardoor de werkrol minder veeleisend is. Hierdoor zal het combineren van de werkrol en de privérol makkelijker zijn wanneer er sprake is van co-ouderschap dan wanneer het kind fulltime bij één ouder verblijft.

(H3) De niet-verzorgende ouder (waar het kind niet woont) ervaart de meeste werk-privé balans, de verzorgende ouder ervaart de minste werk-privé balans en co-ouders zitten hier tussenin.

Bakker en Karsten (2013) toonden door middel van kwalitatieve diepte-interviews in Nederland aan dat alleenstaande moeders waar de kinderen fulltime verbleven meer beperkingen ondervonden rond de combinatie van werk, zorg en ontspanning dan co-ouders waar kinderen parttime verbleven. Uit onderzoek van Van der Heijden et al. (2016) blijkt dat de ervaren tijdsdruk groter wordt naarmate ouders meer tijd met hun kinderen doorbrengen. Resultaten toonden aan dat moeders die het hoofdverblijf van de kinderen vormden meer tijdsdruk ervaarden vergeleken met moeders in co-ouderschap of met moeders die niet het hoofdverblijf vormden (Van der Heijden et al., 2016). Van den Eynde et al. (2019) maakte geen onderscheid in verschillende verblijfsarrangementen maar maakte gebruik van een continue variabele aanwezigheid van het kind, uitgedrukt als percentage van de tijd dat het kind bij de respondent woonde. Resultaten toonden aan dat hoe meer tijd het kind bij een ouder verbleef, des te groter het werk-privé conflict van deze ouder.

Verschillen naargelang de leeftijd van het kind

Het effect van verblijfsarrangementen van kinderen en het aantal gewerkte uren en reistijd op de werk-privé balans van gescheiden ouders zou kunnen verschillen naargelang de leeftijd van het kind. Jonge kinderen vragen continu aandacht en tijd. Naarmate ze ouder worden, worden kinderen zelfstandiger en kunnen ze zichzelf vermaken. Ook zitten ze bijvoorbeeld een deel van de dag op school en kunnen ze uiteindelijk zelf naar sportactiviteiten gaan en kunnen ze zelfs helpen in het huishouden (Van der Heijden et al., 2016; Glorieux & Minnen, 2004; Bellavia & Frone, 2005). Wanneer het dus gaat om oudere kinderen, dan zal de verzorgende ouder welke het hoofdverblijf is meer tijd hebben voor het huishouden en werken en wellicht zelfs minder in het huishouden hoeven doen. Waar de verzorgende ouder met

jonge kinderen juist in tijdsnoot kan komen, is de kans hierop met oudere kinderen veel kleiner, waardoor ook voor de verzorgende ouder het combineren van beide rollen makkelijker wordt (Van der Heijden et al., 2016). Het effect van het verblijfsarrangement op de werk-privébalans zal dus zwakker zijn naarmate kinderen ouder worden. Ditzelfde geldt voor werkuren en reistijd. Doordat de privérol minder veeleisend wordt naarmate kinderen ouder worden, wordt het makkelijker om een balans te vinden tussen de werk- en privérol, ook wanneer er meer uren worden gewerkt of er sprake is van een langere reistijd. Hierdoor zal het effect van werkuren en reistijd op de werk-privé balans zwakker zijn wanneer het gaat om oudere kinderen in vergelijking met jongere kinderen. Meer werkuren en langere reistijd zorgen ervoor dat de werkrol veeleisender wordt, maar wanneer dit samen gaat met een minder veeleisende privérol (oudere kinderen), kan het effect op de werk-privé balans van deze werkuren en reistijd zwakker zijn dan bij een veeleisende privérol (jongere kinderen).

(H4) Hoe ouder de kinderen, hoe zwakker het effect van werkuren, reistijd en verblijfsarrangement op werk-privé balans.

Tot op heden is er, voor zover ik weet, maar weinig onderzoek gedaan naar het versterkende of afzwakkende effect van leeftijd van het kind en heeft voorgaand onderzoek hiernaar zich nog niet gericht op de populatie gescheiden ouders. Een onderzoek van Major, Klein en Ehrhart (2002), onder werkende ouders en werkenden in het algemeen, onderzocht of niet-werk gerelateerde verantwoordelijkheden (gezinszorg en huishoudelijk werk) de relatie tussen het aantal werkuren en werk-privé conflict versterkte of afzwakte. Resultaten toonden aan dat meer werkuren gepaard gingen met meer werk-privé conflict, maar dat deze relatie niet versterkt of afgezwakt werd door niet-werk gerelateerde verantwoordelijkheden. Ongeacht de hoeveelheid verantwoordelijkheid voor de zorg voor gezin en huishouden leidden meer werkuren per week tot meer werk-privé conflict (Major et al., 2002). Dit onderzoek richt zich niet specifiek op de leeftijd van kinderen, maar op gezinszorg en huishoudelijk werk in het algemeen, maar het hebben van jonge kinderen vergroot de niet-werk gerelateerde verantwoordelijkheden omdat jonge kinderen meer zorg vragen (Glorieux & Minnen, 2004; Bellavia & Frone, 2005; Van der Heijden et al., 2016). Het versterkende of afzwakkende effect van leeftijd van het kind op de relatie tussen reistijd en werk-privé balans en tussen verblijfsarrangement en werk-privé balans is, naar mijn weten, nog niet onderzocht.

Methode

Data

In dit onderzoek wordt gebruik gemaakt van data uit de eerste wave van de survey Nieuwe

Families in Nederland (NFN; Poortman, Van der Lippe, & Boele-Woelki, 2014), welke verzameld is in 2012-2013. Het Centraal Bureau van Statistiek (CBS) heeft voor het NFN-onderzoek vijf willekeurige steekproeven getrokken uit vijf verschillende populaties. De hoofdsample bestaat uit (1) ouders gescheiden in 2010 en (2) samenwonenden uit elkaar in 2010. De controlegroepen bestaan uit (3) getrouwde ouders, (4) samenwonende ouders en (5) ouders gescheiden voor 2010. Het gaat in al deze populaties om ouders met kinderen jonger dan 18 jaar. In dit onderzoek wordt louter gewerkt met de populaties uit de hoofdsample 'ouders gescheiden in 2010' en 'samenwonenden uit elkaar in 2010'.

De data is verzameld middels een online vragenlijst, maar bij de laatste herinnering aan de respondenten om de vragenlijst in te vullen was ook een schriftelijke vragenlijst bijgevoegd. Ongeveer 20% van de uiteindelijke respondenten heeft gebruik gemaakt van de schriftelijke vragenlijst. Er is sprake van een multi-actor design, wat inhoudt dat beide ex-partners uit een voormalig huishouden zijn benaderd voor het NFN-onderzoek. In ongeveer 30% van de voormalige huishoudens deden ook daadwerkelijk beide ouders mee. Er is dus zowel sprake van data op individueel niveau, als op huishoudelijk niveau. Op individueel niveau lag de response rate op 39% (N=4481). Op huishoudelijk niveau lag de response rate op 58% (N = 3416). Voormalig samenwonenden, jongere ouders, mannen (vooral mannen met kinderen jonger dan vier jaar), ouders met een niet-westerse afkomst, ouders met een laag inkomen en ouders met een uitkering waren ondervertegenwoordigd, terwijl mannen met kinderen die officieel op hun adres waren geregistreerd oververtegenwoordigd waren. Bij de groep voormalig samenwonenden waren ook ouders uit de meest stedelijke gebieden en mannen met minder dan twee kinderen ondervertegenwoordigd (NFN; Poortman et al., 2014).

Een expliciet selectie criterium is dat alleen werkende ouders meegenomen worden, omdat er alleen bij werkende ouders sprake kan zijn van het vinden van een balans tussen werk en privé. Ook zijn respondenten die een ander verblijfsarrangement dan een hoofdverblijf bij de vader of moeder of co-ouderschap hebben ingevuld uitgesloten van de analyse. Deze inhoudelijke selectiecriteria resulteren in N=3767 respondenten. Vervolgens worden in dit onderzoek uitsluitend respondenten meegenomen die geen missings hebben op de gebruikte variabelen in de analyses, zodat de N voor alle variabelen gelijk is. Dit resulteert in analyses die worden uitgevoerd over N=3640 respondenten. Hiervan zijn 1579 vader en 2061 moeder.

Operationalisering

Afhankelijke variabele. De ervaren werk-privé balans is in de NFN-vragenlijst gemeten aan de

hand van drie stellingen op een schaal van 1 (heel tevreden) tot 5 (heel ontevreden): “De manier waarop u uw tijd verdeelt tussen uw werk en uw privéleven”, “Uw vermogen om te voldoen aan zowel de vereisten van uw werk als die van uw persoonlijk/gezinsleven” en “De mogelijkheid om uw werk goed uit te voeren en daarnaast ook taken thuis adequaat uit te voeren” (Valcour, 2007). De bijbehorende schaal zorgt ervoor dat een hoge score zou duiden op een slechte werk-privé balans en een lage score op een goede werk-privé balans. Om het logischer te maken is de variabele gehercodeerd en zijn hiermee de waardes omgedraaid. Deze drie stellingen samen hebben een Cronbach’s Alpha van .901, wat duidt op een zeer betrouwbare schaal wanneer deze drie stellingen samengevoegd worden. Dit is gedaan door het gemiddelde van de drie stellingen te berekenen en deze nieuwe variabele meet dus de ervaren werk-privé balans. Een hoge waarde op deze variabele duidt op een goede werk-privé balans en een lage waarde duidt op een slechte werk-privé balans. Zoals terug te zien is in Tabel 1, hebben vaders een gemiddelde van 3.63 en moeders een gemiddelde van 3.62, wat duidt op een vrij hoge tevredenheid met de werk-privé balans. Uit de Shapiro-Wilk’s test ($p < .001$) blijkt deze variabele zowel voor de totale steekproef, als voor vaders als voor moeders niet normaal verdeeld te zijn, maar is de verdeling linksscheef. Voor de totale steekproef is de skewness $-.509$ ($sd = .041$), voor vaders is de skewness $-.537$ ($sd = .062$) en voor moeders is de skewness $-.487$ ($sd = .054$). Ook na het transformeren van de variabele door de variabele tot de macht te nemen ($square_wpb = (wpb)^{**2}$), was er nog steeds geen sprake van een normale verdeling (Shapiro-Wilk’s test $p < .001$). Dit samen met het feit dat de N vrij groot is, waardoor schending van de normaliteitsassumptie minder snel een probleem zal zijn, zorgt ervoor dat er toch gebruikt gemaakt wordt van de niet-getransformeerde variabele voor werk-privé balans.

Onafhankelijke variabelen. De onafhankelijke variabelen betreffende de eisen van de werkrol zijn het aantal werkuren en de reistijd naar werk. Er werd gevraagd naar het aantal werkuren per week volgens het contract van de respondent. Wanneer de respondent meerdere banen had, werd gevraagd om te denken aan de baan waar de respondent het meeste uren werkt. Wanneer de respondent geen contract had (door bijvoorbeeld een eigen bedrijf), werd gevraagd om het gemiddeld aantal werkuren per week in te vullen. Omdat er sprake is van extreem hoge waardes op deze variabele, is er een nieuwe variabele gemaakt waarin deze extreme waardes zijn afgekapt op 80 uur. Wanneer het ingevulde aantal uren hoger was dan 80 is dit in de nieuwe variabele op 80 uur gezet. Om te voorkomen dat de geschatte effecten zeer klein worden, wordt vervolgens een nieuwe variabele gemaakt werkuren/10. Deze

nieuwe variabele werkuren die gebruikt wordt voor de analyses meet dus werkuren per week in stappen van 10 uur en heeft een maximum van 80 uur. Voor reistijd naar werk werd gevraagd naar het aantal minuten voor een enkele reis naar werk. Ook hiervoor wordt weer een nieuwe variabele gemaakt reistijd/100. Deze nieuwe variabele reistijd die gebruikt wordt voor de analyses meet dus reistijd in stappen van 100 minuten. Zoals in Tabel 1 te zien is, werken vaders gemiddeld 38.8 uur per week volgens contract en hebben een gemiddelde reistijd van 30 minuten voor een enkele reis. Moeders werken gemiddeld 26.8 uur per week volgens contract en hebben een gemiddelde reistijd van 21 minuten voor een enkele reis.

Tabel 1: Beschrijvende statistieken van variabelen in de analyses (minimum, maximum, gemiddelde en standaarddeviatie voor totaal (N = 3640), vaders (N = 1579) en moeders (N = 2061))

Variabelen	Totaal			Vaders			Moeders		
	Gem	SD	Range	Gem	SD	Range	Gem	SD	Range
Werk-privé balans	3.63	.87	1-5	3.63	.82	1-5	3.62	.90	1-5
Werkuren per week x 10	3.20	1.01	0-8	3.88	.74	0-8	2.68	.88	0-8
Reistijd enkele reis in minuten x 100	.25	.21	0-3	.30	.25	0-3	.21	.16	0-1.5
Verzorgende ouder	.43	-	0-1	.07	-	0-1	.70	-	0-1
Co-ouder	.29	-	0-1	.33	-	0-1	.26	-	0-1
Niet-verzorgende ouder	.28	-	0-1	.60	-	0-1	.04	-	0-1
Gender ouder (vrouw = 1)	.57	-	0-1						
Leeftijd respondent	42.30	6.74	21-68	44.04	6.68	23-68	40.97	6.47	21-60
Opleiding respondent	6.70	1.86	1-10	6.69	1.97	1-10	6.70	1.78	1-10
Voormalig getrouwd	.76	-	0-1	.78	-	0-1	.74	-	0-1
Nieuwe partner	.55	-	0-1	.59	-	0-1	.51	-	0-1
Conflict met ex-partner	1.86	.95	1-4	1.80	.95	1-4	1.91	.95	1-4
Leeftijd focal child	10.24	4.00	0-22	10.41	3.88	0-21	10.11	4.08	0-22

Standaarddeviatie is niet opgenomen voor dichotome variabelen.

De onafhankelijke variabele betreffende de eis van de privérol is het verblijfsarrangement van het kind. Elke respondent werd gevraagd om één kind te selecteren op leeftijd bij het invullen van de vragenlijst (focal child). Ouders met kinderen allemaal onder de 10 jaar werd gevraagd om hun oudste kind te selecteren en ouders met één of meer kinderen van 10 jaar of ouder werd gevraagd om hun jongste kind te selecteren. Alle vragen werden vervolgens beantwoord op basis van het geselecteerde focal child. Het verblijfsarrangement van het kind bestaat uit drie categorieën die aangeven of het kind meestal bij de respondent zelf woont (wat duidt op de verzorgende ouder), meestal bij de ex-partner (wat duidt op de niet-verzorgende ouder), of bij beide ouders (ongeveer) evenveel (wat duidt op co-ouders). Op basis van deze vraag zijn drie dummy variabelen gemaakt: (1) verzorgend; (2) niet-verzorgend; (3) co-ouder. In Tabel 1 is te zien dat moeders als verzorgende ouder het meeste voorkomt (60% voor vaders, 70% voor moeders), gevolgd door co-ouders (33% voor vaders, 26% voor moeders) en vaders als verzorgende ouder komt het minste voor (7% voor vaders, 4% voor moeders).

Interactievariabele. In dit onderzoek wordt de leeftijd van het kind als interactievariabele meegenomen, welke geïnteracteed wordt met de centrale onafhankelijke variabele (verblijfsarrangement, werkuren en reistijd). Bij de leeftijd van het kind gaat het ook weer om de leeftijd van het focal child. De respondent werd gevraagd de geboortedatum van het focal child in te vullen (dag-maand-jaar). Geboortedata zijn door het onderzoeksteam omgezet naar een nieuwe variabele die leeftijd in jaren weergeeft. In Tabel 1 is te zien dat de gemiddelde leeftijd van het focal child 10 jaar is.

Controlevariabelen. Een eerste controlevariabele is de leeftijd van de respondent. Hiervoor werd de respondent gevraagd de geboortedatum in te vullen (dag-maand-jaar). Geboortedata zijn door het onderzoeksteam omgezet naar een nieuwe variabele die leeftijd in jaren weergeeft. Een tweede controlevariabele is onderwijs van de respondent, welke is gemeten door respondenten te vragen hun hoogst behaalde opleidingsniveau aan te geven (1=lagere school niet afgemaakt, 2=alleen lagere school, 3=LBO, huishoudschool, LHNO, VMBO basis/kader, 4=Mavo, Ulo, Mulo, VMBO gemengd/theoretisch, 5=Havo, MMS, 6=VWO, HBS, Atheneum, Gymnasium, 7=MBO, KMBO, 8=HBO, kandidaatsexamen, 9=Universiteit en 10=Postacademisch). Een derde controlevariabele is een dichotome variabele welke aangeeft of respondenten (1) een nieuwe partner hebben of (0) geen nieuwe partner hebben. Deze variabele bestond oorspronkelijk uit 4 categorieën, namelijk 'geen vaste partner', 'vaste

partner, maar niet samenwonend of gehuwd', 'ongetrouwd samenwonend' en 'getrouwd'. Hiervan zijn de laatste drie categorieën samengenomen in de categorie 'nieuwe partner' om tot de dichotome variabele te komen welke gebruikt wordt in dit onderzoek. Een vierde controlevariabele geeft aan of de eerdere relatie betrekking had op (1) een huwelijk of (0) samenwonen. Hierbij vallen geregistreerde partners ook onder huwelijk, aangezien de groep geregistreerde partners slechts een kleine groep bedraagt en zij volgens de wet vergelijkbaar zijn met getrouwde partners. Een vijfde controlevariabele is de leeftijd van het focal child. Er is sprake van een correlatie van .663 tussen leeftijd ouder en leeftijd kind. Dit is een middelmatige correlatie dus geen reden tot zorg. In de analyse van de totale steekproef zal geslacht van de respondent als dummy variabele (1) vrouw en (0) man ook als controlevariabele meegenomen worden. Omdat dit onderzoek over de specifieke groep van gescheiden ouders gaat, wordt er naast de bovengenoemde gangbare kenmerken ook gecontroleerd op conflict tussen ouders, omdat dit vaak een stressor is binnen deze groep en dus de afhankelijke variabele ervaren werk-privé balans beïnvloedt. Conflict na de scheiding is gemeten aan de hand van de vraag of er op dit moment spanningen of conflicten zijn tussen de respondent en ex-partner (1=vrijwel nooit, 2=soms, 3=regelmatig en 4=zeer vaak). Tabel 1 laat zien dat het gemiddelde voor vaders 1.80 is en voor moeders 1.91, wat duidt op een vrij lage mate van conflict.

Analytische strategie

Om mogelijke effecten van werkuren, reistijd en verblijfsarrangementen van het kind op de ervaren werk-privé balans te onderzoeken en te achterhalen of er verschillen zijn naargelang de leeftijd van het kind wordt er gebruik gemaakt van meervoudige regressieanalyses. De analyses worden, nadat ze over de totale steekproef zijn uitgevoerd, apart uitgevoerd voor vaders en moeders. Hier is voor gekozen omdat binnen de literatuur vaak naar voren komt dat er sprake is van een verschil tussen mannen en vrouwen wat betreft het werk en privé domein. Literatuur wijst erop dat familie/privé eisen zwaarder wegen voor vrouwen dan voor mannen, terwijl werkeisen zwaarder wegen voor mannen dan voor vrouwen (Van der Lippe, 2007). Eerst wordt Model 1 geschat, waarin wordt gekeken naar de directe effecten van verblijfsarrangement, werkuren en reistijd op de ervaren werk-privé balans. Vervolgens wordt in Model 2 gekeken naar de interacties tussen de leeftijd van het kind en werkuren en de leeftijd van het kind en reistijd. Daarna wordt in Model 3 gekeken naar de interacties tussen de leeftijd van het kind en verblijfsarrangementen. Hiervoor worden eerst incremental F tests gedaan met en zonder de interactietermen om te toetsen of er interacties zijn met

verblijfsarrangementen. Ten slotte zal in Model 4 gekeken worden naar de interacties uit Model 2 en Model 3 samen. In alle vier de modellen worden de controlevariabelen gelijk toegevoegd.

Resultaten

Directe effecten van verblijfsarrangement, werkuren en reistijd

Zoals in Tabel 2 te zien is, blijkt uit Model 1 dat wanneer gekeken wordt naar de totale steekproef, er een significant negatief effect van werkuren is op de ervaren werk-privé balans ($b = -.148$, $t = -8.553$, $p < .001$). Dit betekent dat wanneer ouders meer uren werken, ze een slechtere werk-privé balans ervaren. De effectgrootte is -0.170 ($-0.148/SD(Y)$ met $SD(Y) = 0.87$), wat betekent dat het effect zeer klein is. Deze effectgrootte geldt voor stappen van 10 uur. Er zou echter ook een empirisch interessantere vergelijking gemaakt kunnen worden. Vanaf 12 werkuren is er sprake van een kleine deeltijd baan en vanaf 35 uur is er sprake van een voltijd baan (CBS, z.d.). Wanneer we het hebben van een kleine deeltijd baan zouden vergelijken met een voltijd baan, dan is de effectgrootte -0.391 ($2.3 \times -.148/SD(Y)$ met $SD(Y) = 0.87$), wat duidt op een klein effect. Wanneer wordt gekeken naar de steekproef van vaders en moeders geldt nog steeds dat meer werkuren resulteren in een slechtere ervaren werk-privé balans. De effectgroottes zijn min of meer gelijk aan die in de totale steekproef. Hypothese 1 (*Hoe meer uren een gescheiden ouder werkt, des te lager de werk-privé balans*) kan dus bevestigd worden voor zowel de totale steekproef, alsook voor de steekproef van vaders en de steekproef van moeders.

Er blijkt ook een negatief effect van reistijd op de ervaren werk-privé balans te zijn ($b = -.400$, $t = -5.830$, $p < .001$); wanneer de reistijd naar werk langer is, ervaren ouders een slechtere werk-privé balans. De effectgrootte is -0.460 ($-0.400/SD(Y)$ met $SD(Y) = 0.87$), wat betekent dat het gaat om een klein negatief effect. Ook in de steekproef van vaders en in de steekproef van moeders geldt dat een langere reistijd leidt tot een slechtere ervaren werk-privé balans. De effectgroottes zijn weer min of meer gelijk aan die in de totale steekproef. Hypothese 2 (*Hoe langer de reistijd naar werk van de gescheiden ouder, des te lager de werk-privé balans*) kan dus ook bevestigd worden voor zowel de totale steekproef, alsook voor de steekproef van vaders en de steekproef van moeders.

Kijkend naar de verschillende verblijfsarrangementen, blijkt dat in de totale steekproef niet-verzorgende ouders een significant betere werk-privé balans ervaren dan verzorgende

ouders ($b=.111$, $t=2.293$, $p=.022$). De effectgrootte is 0.128 ($0.111/SD(Y) = 0.87$), wat duidt op een zeer klein effect. Er wordt geen significant verschil gevonden in de ervaren werk-privé balans tussen co-ouders en verzorgende ouders en ook niet tussen co-ouders en niet-verzorgende ouders. Voor vaders zijn er geen significante verschillen in ervaren werk-privébalans tussen de verschillende verblijfsarrangementen. Verblijfsarrangementen hebben voor vaders dus geen effect op de ervaren werk-privé balans. In de steekproef van moeders wordt er wel een significant verschil gevonden tussen verzorgende moeders en moeders die co-ouderschap hebben, waarbij moeders met co-ouderschap een betere werk-privé balans

Tabel 2: Meervoudige regressie analyse met ervaren werk-privé balans als afhankelijke variabele en werkuren, reistijd en verblijfsarrangementen als onafhankelijke variabelen en controlevariabelen.

Variabelen	Model 1		
	Totaal b (sd)	Vaders b (sd)	Moeders b (sd)
Constant	4.667*** (.136)	4.281*** (.217)	4.803*** (.161)
Werkuren per week x 10	-.148*** (.017)	-.118*** (.028)	-.154*** (.023)
Reistijd enkele reis in minuten x 100	-.400*** (.069)	-.368*** (.081)	-.440*** (.121)
Verblijfsarrangement (ref: verzorgend)			
Co-ouders (a)	.059 (.038)	-.028 (.085)	.095* (.046)
Niet-verzorgend (a)	.111* (.048)	.034 (.081)	.165 (.100)
Gender ouder (vrouw = 1)	-.157*** (.044)		
Leeftijd ouder	-.007* (.003)	-.004 (.004)	-.010* (.004)
Opleidingsniveau ouder	-.014 (.008)	.008 (.011)	-.035** (.011)
Voormalig getrouwd	.050 (.035)	.065 (.052)	.045 (.046)
Nieuwe partner	.116*** (.029)	.201*** (.042)	.044 (.039)
Conflicten met ex-partner	-.119*** (.015)	-.120*** (.022)	-.118*** (.020)
Leeftijd focal child	.010 (.005)	.006 (.007)	.010 (.007)
N	3640	1579	2061
R2	.058	.055	.069

(a) Er is geen significant verschil in de ervaren werk-privé balans tussen co-ouders en niet-verzorgende ouders (Totaal: $b=.052$, $sd=.042$, $p=.212$; Vaders: $b=.062$, $sd=.046$, $p=.176$; Moeders: $b=.070$, $sd=.105$, $p=.504$).

*** $p<.001$, ** $p<.01$, * $p<.05$.

ervaren dan verzorgende moeders ($b=.095$, $t =2.074$, $p=.038$). De effectgrootte is 0.106 ($0.095/SD(Y) = .90$), wat duidt op een zeer klein effect. Er wordt geen significant verschil gevonden tussen verzorgende moeders en niet-verzorgende moeders en ook niet tussen moeders die co-ouderschap hebben en niet-verzorgende moeders. De afwezigheid van significantie zou echter kunnen komen door de kleine N van de groep moeders die niet-verzorgend zijn. Resultaten wat betreft hypothese 3 (*de niet-verzorgende ouder (waar het kind niet woont) ervaart de meeste werk-privé balans, de verzorgende ouder ervaart de minste werk-privé balans en co-ouders zitten hier tussenin*) zijn wisselend afhankelijk van de steekproef en maar een klein gedeelte van deze hypothese vindt ondersteuning. In de totale steekproef ervaren niet-verzorgende ouders inderdaad een betere werk-privé balans dan verzorgende ouders. In de steekproef van moeders ervaren moeders met co-ouderschap een betere werk-privé balans dan verzorgende moeders. Deze twee bevindingen zijn dus in lijn met de hypothese, maar hierbij moet wel gezegd worden dat het gaat om zeer kleine effecten. Verder wordt deze hypothese niet ondersteund.

Ten slotte blijkt dat in Model 1 verschillende controlevariabelen een significant effect hebben op de ervaren werk-privé balans. Zo blijkt uit de totale steekproef dat moeders een slechtere werk-privé balans ervaren dan vaders. Daarnaast blijkt dat des te ouder de ouders zelf worden, des te slechter de ervaren werk-privé balans. Dit effect is niet aanwezig in de steekproef van vaders maar wel in de steekproef van moeders. Opleidingsniveau blijkt er vooral voor moeders toe te doen. Zowel in de totale steekproef als in de steekproef van vaders wordt er geen statistisch significant effect gevonden, maar bij moeders zien we dat een hoger opleidingsniveau gepaard gaat met een slechtere werk-privé balans. In geen enkele steekproef is er een significant verschil in de ervaren werk-privé balans tussen voormalig getrouwde en voormalig samenwonende. Het hebben van een nieuwe partner blijkt de werk-privé balans te verbeteren. Dit blijkt ook uit de steekproef van vaders, maar niet uit de steekproef van moeders. In alle steekproeven geldt dat hoe vaker er conflicten zijn tussen de gescheiden ouders, des te slechter de ervaren werk-privé balans. Tot slot blijkt de leeftijd van het kind geen effect te hebben op de ervaren werk-privé balans van de gescheiden ouders. Dit is niet in lijn met voorgaande literatuur (Van der Heijden et al., 2016; Glorieux & Minnen, 2004; Bellavia & Frone, 2005), maar kan wellicht verklaard worden door de eerdergenoemde middelmatige correlatie tussen leeftijd ouder en leeftijd kind.

Het interactie-effect van leeftijd van het kind

Uit Model 2 in Tabel 3 blijkt dat er in alle drie de steekproeven geen significant verschil is in

Tabel 3: Meervoudige regressie analyses met ervaren werk-privé balans als afhankelijke variabele en werkuren, reistijd, verblijfsarrangementen en interactie-variabelen als onafhankelijke variabelen en controlevariabelen.

Variabelen	Model 2			Model 3			Model 4		
	Totaal	Vaders	Moeders	Totaal	Vaders	Moeders	Totaal	Vaders	Moeders
	b (sd)	b (sd)	b (sd)	b (sd)	b (sd)	b (sd)	b (sd)	b (sd)	b (sd)
Constant	4.833*** (.173)	4.761*** (.368)	4.913*** (.216)	4.153*** (.133)	3.724*** (.312)	4.560*** (.162)	4.782*** (.176)	4.665*** (.447)	4.935*** (.216)
Werkuren per week x 10	-.170*** (.040)	-.266** (.083)	-.119* (.059)				-.181*** (.044)	-.260** (.084)	-.122* (.059)
Reistijd enkele reis in minuten x 100	-.491** (.187)	.002 (.227)	-1.408*** (.318)				-.502** (.188)	.009 (.228)	-1.383*** (.318)
Verblijfsarrangement (ref: verzorgend)									
Co-ouders (a)				.056 (.101)	.133 (.287)	-.020 (.129)	.114 (.103)	.158 (.284)	.024 (.128)
Niet verzorgend (a)				-.051 (.104)	-.091 (.274)	.598 (.397)	.105 (.116)	.011 (.272)	.601 (.390)
Leeftijd focal child	-.001 (.012)	-.039 (.030)	-.001* (.017)	.006 (.006)	.003 (.020)	.009 (.008)	-.003 (.013)	-.032 (.036)	-.001 (.017)
Werkuren per week (x10) x leeftijd focal child	.003 (.004)	.014 (.007)	-.003 (.005)				.003 (.004)	.013 (.007)	-.003 (.005)
Reistijd enkele reis in minuten (x100) x leeftijd focal child	.010 (.017)	-.034 (.020)	.099** (.030)				.010 (.017)	-.036 (.020)	.096** (.030)
Verblijfsarrangement x leeftijd focal child (ref: verzorgend)									
Co-ouder x leeftijd focal child (b)				-.003 (.009)	-.015 (.022)	.007 (.012)	-.005 (.009)	-.017 (.003)	.006 (.012)
Niet verzorgend x leeftijd focal child (b)				.009 (.008)	.009 (.021)	-.035 (.028)	.001 (.009)	.003 (.020)	-.032 (.028)
Gender ouder (vrouw = 1)	-.216*** (.036)			.013 (.042)			-.155** (.045)		
Leeftijd ouder	-.007* (.003)	-.004 (.004)	-.010* (.004)	-.008** (.003)	-.002 (.004)	-.012** (.004)	-.007* (.003)	-.003 (.004)	-.011* (.004)
Opleidingsniveau ouder	-.015 (.008)	.006 (.010)	-.033** (.011)	-.026** (.008)	.006 (.011)	-.056*** (.005)	-.014 (.008)	.008 (.011)	-.034** (.011)
Voormalig getrouwd	.053 (.035)	.070 (.052)	.042 (.046)	.051 (.035)	.055 (.053)	.055 (.047)	.051 (.035)	.069 (.052)	.039 (.046)
Nieuwe partner	.123*** (.029)	.203*** (.042)	.057 (.039)	.126*** (.029)	.205*** (.043)	.054 (.040)	.117*** (.029)	.199*** (.042)	.047 (.039)
Conflicten met ex-partner	-.118*** (.015)	-.116*** (.021)	-.123*** (.020)	-.120*** (.015)	-.117*** (.022)	-.124*** (.021)	-.118*** (.015)	-.121*** (.022)	-.120*** (.020)
N	3640	1579	2061	3640	1579	2061	3640	1579	2061
R2	.057	.058	.071	.030	.035	.040	.059	.061	.074

(a) Er is geen significant verschil in de ervaren werk-privé balans tussen co-ouders en niet-verzorgende ouders (Model 4. Totaal: $b = -.009$, $sd = .114$, $p = .938$; Vaders: $b = -.146$, $sd = .133$, $p = .271$; Moeders: $b = .577$, $sd = .402$, $p = .152$).

(b) Er is geen significant verschil in de ervaren werk-privé balans tussen co-ouders en niet-verzorgende ouders afhankelijk van de leeftijd van het kind (Model 4. Totaal: $b = .006$, $sd = .010$, $p = .542$; Vaders: $b = .021$, $sd = .012$, $p = .088$; Moeders: $b = -.038$, $sd = .029$, $p = .187$).

*** $p < .001$, ** $p < .01$, * $p < .05$.

het effect van werkuren afhankelijk van de leeftijd van het focal child. Daarnaast blijkt het effect van reistijd niet te variëren met de leeftijd van het kind in de totale steekproef en ook niet in de steekproef van vaders. Voor moeders blijkt het effect van reistijd op werk-privé balans daarentegen wel te variëren met de leeftijd van het focal child ($b=.099$, $t=3.319$, $p=.001$). Het hoofdeffect (kind 0 jaar) van reistijd op de ervaren werk-privé balans is negatief ($b=-1.408$, $t=-4.423$, $p<.001$), maar dit negatieve effect wordt kleiner naarmate het focal child ouder wordt. Wanneer het kind bijvoorbeeld 10 jaar is, dan is het effect van reistijd op de ervaren werk-privé balans nog maar $-1.408 + (10 \times .099) = -.418$. Dit is aanzienlijk kleiner dan het effect van -1.408 wanneer het kind 0 jaar is. Dit betekent dus dat voor moeders een toename in reistijd zorgt voor een slechtere werk-privé balans, maar deze negatieve invloed afneemt naarmate het kind ouder wordt. Additionele analyses laten zien dat voor moeders met een kind met de maximumleeftijd (22 jaar) het oorspronkelijk negatieve effect van reistijd op de ervaren werk-privé balans is omgeslagen naar een positief effect van reistijd op de ervaren werk-privé balans ($b=.776$, $t=2.026$, $p=.043$). Voor moeders met kinderen van de maximumleeftijd (22 jaar) zorgt een langere reistijd dus voor een significant betere werk-privé balans.

Voor Model 3 zijn eerst incremental F tests uitgevoerd. Uit de incremental F test van de totale steekproef blijkt dat er onvoldoende bewijs is dat het effect van verblijfsarrangementen varieert tussen verschillende leeftijden van het focal child (R^2 change=.000, F change=.837, $p=.433$). Dit geldt ook voor de steekproef van vaders (R^2 change=.003; F change=2.035; $p=.131$) en de steekproef van moeders (R^2 change=.001; F change=1.022; $p=.360$). De incremental F tests zijn dus voor alle drie de steekproeven niet significant, en dat is ook terug te zien in de afzonderlijke niet significante b's van de interactievariabelen in Tabel 3. Er is dus geen aanwijzing dat het effect van verblijfsarrangementen varieert met de leeftijd van het kind.

In Tabel 3 is te zien dat voor alle drie de steekproeven de resultaten van Model 4 min of meer gelijk zijn aan de resultaten van Model 2 en Model 3. Uit Model 4 blijkt dat in alle drie de steekproeven het effect van werkuren nog steeds niet verschilt afhankelijk van de leeftijd van het focal child. Ook verschilt het effect van reistijd nog steeds niet afhankelijk van de leeftijd van het focal child in de totale steekproef en in de steekproef van vaders. Voor moeders verschilt dit effect wel nog afhankelijk van de leeftijd van het focal child ($b=.096$, $t=3.204$, $p=.001$). Het hoofdeffect (kind 0 jaar) van reistijd op de ervaren werk-privé balans is negatief ($b=-1.383$, $t=-4.345$, $p<.001$), maar dit negatieve effect wordt kleiner naarmate het focal child ouder wordt, omdat het effect van reistijd toeneemt met $.096$ bij een toename van 1

jaar in de leeftijd van het focal child. In tegenstelling tot de resultaten van Model 2 laten additionele analyses van Model 4 zien dat voor moeders met een kind van de maximumleeftijd (22 jaar) het positieve effect van reistijd op de ervaren werk-privé balans tegen significantie aan zit, maar niet langer meer significant is ($b=.727$, $t=1.895$, $p=.058$).

Kortom, hypothese 4 (*Hoe ouder de kinderen, hoe zwakker het effect van werkuren, reistijd en verblijfsarrangement op werk-privé balans*) wordt zo goed als niet ondersteund door de resultaten. Alleen binnen de steekproef van moeders blijkt dat hoe ouder de kinderen, hoe zwakker het effect van reistijd op de ervaren werk-privé balans. De effecten van de controlevariabelen in Model 2, 3 en 4 zijn min of meer hetzelfde als in Model 1 en worden dus verder niet besproken.

Conclusie en discussie

In dit onderzoek werd getracht antwoord te geven op de volgende onderzoeksvraag: ‘*Wat is de invloed van deelname aan de arbeidsmarkt (werkuren, reistijd) en verblijfsarrangementen van kinderen na scheiding (bij wie het kind woont) op de werk-privé balans van werkende gescheiden vaders en moeders en verschillen de effecten al naargelang de leeftijd van het kind?*’. Dit draagt bij aan de bestaande literatuur omdat er in de eerste plaats überhaupt weinig onderzoek naar de ervaren werk-privé balans van gescheiden ouders is gedaan. Daarnaast betreft dit onderzoek reistijd, wat in voorgaand onderzoek naar gescheiden ouders nog niet is gedaan. Ook is de vrij grote groep co-ouders een belangrijke toevoeging. Tot slot heeft dit onderzoek bij de groep gescheiden ouders ook als eerste het mogelijk versterkend of verzwakkend effect van de leeftijd van kinderen meegenomen.

Een eerste conclusie op basis van dit onderzoek is dat werkuren een belangrijke rol spelen in de werk-privé balans van gescheiden ouders. Meer uren werken zorgt namelijk voor een lagere werk-privé balans. Deze gevonden negatieve relatie tussen werkuren en werk-privé balans is in lijn met voorgaand onderzoek (Campbell & Moen, 1992; Voydanof, 1988; Van der Lippe et al., 2006; Van den Eynde et al., 2019). Daarnaast biedt dit ondersteuning voor de conflictbenadering en schaarsteredenering (Marks, 1977; Greenhaus & Beutell, 1985). Het aantal werkuren is een tijd en energie rovende eis binnen de werkrol, wat ervoor zorgt dat er minder tijd en energie over blijft om aan de verwachtingen en verplichtingen te voldoen binnen de privérol. Dit vergroot de kans op een werk-privé conflict en dus een lagere werk-privé balans.

Een tweede conclusie die getrokken kan worden is dat naast werkuren ook reistijd een belangrijke rol speelt in de werk-privé balans van gescheiden ouders. Hoe langer de reistijd

naar werk, des te slechter de ervaren werk-privé balans. Ook dit biedt weer ondersteuning voor de schaarsteredenering en conflictbenadering, waarbij meer tijd besteedt aan de werkrol resulteert in minder tijd voor de privérol, wat kan leiden tot conflict en dus een lagere werk-privé balans (Marks, 1977; Greenhaus & Beutell, 1985). Daarnaast komt dit overeen met onderzoek van Valcour (2007) en lijkt te suggereren dat gescheiden ouders reistijd vooral als een 'last' zien in plaats van een 'gift' (StGeorge & Fletcher, 2012; Jain & Lyons, 2008; Ory et al., 2004). Reistijd is dus ook een belangrijk onderdeel van de eisen die de werkrol met zich meebrengt. Vervolgonderzoek naar de werk-privé balans van gescheiden ouders moet reistijd dus niet negeren.

Een derde conclusie is dat de verblijfsarrangementen van het kind vooral voor gescheiden moeders een belangrijke rol spelen in de werk-privé balans. Op basis van de schaarsteredenering (Marks, 1977; Greenhaus & Beutell, 1985) werd verwacht dat de niet-verzorgende ouder (waar het kind niet woont) de beste werk-privé balans ervaart, de verzorgende ouder de slechtste werk-privé balans ervaart en co-ouders hier tussenin zitten. In de totale steekproef ervaren niet-verzorgende ouders inderdaad een betere werk-privé balans dan verzorgende ouders en in de steekproef van moeders ervaren moeders met co-ouderschap een betere werk-privé balans dan verzorgende moeders. Deze gevonden verschillen zijn in lijn met voorgaand onderzoek (Bakker & Karsten, 2013; Van der Heijden et al., 2016; Van den Eynde et al., 2019) en zijn ook in lijn met de theoretische verwachting op basis van de schaarsteredenering (Marks, 1977; Greenhaus & Beutell, 1985). In dit onderzoek zijn echter geen verschillen gevonden tussen niet-verzorgende moeders en de andere verblijfsarrangementen (verzorgende moeders en moeders met co-ouderschap), maar dit is mogelijk te wijten aan het kleine aantal niet-verzorgende moeders in de steekproef (N=83, 4%). Voor vaders lijken verblijfsarrangementen überhaupt geen invloed te hebben op de ervaren werk-privé balans. Ook hiervoor geldt dat de groep verzorgende vaders erg klein is in de steekproef (N=116, 7%), wat mogelijk kan verklaren waarom er geen verschillen worden gevonden tussen verzorgende vaders en de andere verblijfsarrangementen. De sterkere effecten voor moeders zijn in lijn met de notie dat familie eisen zwaarder wegen voor moeders dan voor vaders (Van der Lippe, 2007). Wat ook opvalt is dat de controlevariabele nieuwe partner voor vaders de werk-privé balans in alle modellen significant verbetert, terwijl dit voor moeders in geen van de modellen het geval is. Wellicht dat in het vinden van een balans tussen werk en privé het hebben van een nieuwe partner voor vaders belangrijker is dan het verblijfsarrangement van het kind. Waar bij moeders kinderen en hun verblijfsarrangementen een belangrijke rol spelen in de ervaren werk-privé balans, lijkt bij

vaders het hebben van een nieuwe partner een belangrijke rol te spelen, welke dan kan helpen met de kinderen.

Ten slotte kan nog geconcludeerd worden dat de leeftijd van het kind maar in beperkte mate invloed lijkt te hebben op de gevonden effecten van reistijd, werkuren en verblijfsarrangementen van het kind op de werk-privé balans van gescheiden ouders. Alleen voor moeders geldt dat het effect van reistijd zwakker wordt naarmate kinderen ouder worden. Dit kan wellicht verklaard worden door het feit dat reistijd zowel als ‘last’ en als ‘gift’ gezien kan worden (StGeorge & Fletcher, 2012; Jain & Lyons, 2008; Ory et al., 2004). Het hebben van jonge kinderen zorgt ervoor dat ouders reistijd meer als een ‘last’ zien omdat ze snel thuis moeten zijn voor de kinderen die veel zorg vragen. Bij het hebben van oudere kinderen kunnen ouders zich soms veroorloven om reistijd ook als een ‘gift’ zien om even te relaxen en als fijne overgang van werk naar privé omdat kinderen voor zichzelf kunnen zorgen en ouders dus niet altijd direct thuis nodig zijn. Dit gevonden effect is ook weer in lijn met de schaarsteredenering (Marks, 1977; Greenhaus & Beutell, 1985). Eisen die opvoeding van een kind met zich mee brengen nemen af naarmate kinderen ouder worden omdat ze zelfstandiger worden, naar school gaan en minder zorg nodig hebben (Van der Heijden et al., 2016; Glorieux & Minnen, 2004; Bellavia & Frone, 2005). De privérol wordt dus minder veeleisend naarmate kinderen ouder worden omdat de verzorging dan minder tijd vraagt, waardoor het makkelijker wordt om een balans te vinden tussen de werk- en privérol, ook wanneer er sprake is van een langere reistijd. Een langere reistijd zorgt ervoor dat de werkrol veeleisender wordt, maar wanneer dit dus samen gaat met een minder veeleisende privérol (oudere kinderen), is het effect van reistijd op de werk-privé balans van gescheiden moeders zwakker dan bij een veeleisende privérol (jongere kinderen). Voor vaders verschilt het effect van reistijd op de werk-privé balans niet afhankelijk van de leeftijd van het kind. Een verklaring hiervoor zou weer kunnen zijn dat familie eisen zwaarder wegen voor moeders dan voor vaders (Van der Lippe, 2007). Waar moeders het verschil tussen een veeleisende privérol met jonge kinderen en een minder veeleisende privérol met oudere kinderen goed voelen, speelt dit voor vaders minder mee aangezien voor vaders juist werkeisen zwaarder wegen. De effecten van werkuren en verblijfsarrangementen verschillen niet naargelang de leeftijd van het kind. Dat het effect van werkuren op de werk-privé balans niet verschilt naargelang de leeftijd van het kind is in lijn met onderzoek van Major et al. (2002). Dit onderzoek richtte zich niet specifiek op gescheiden ouders maar op werkende ouders en werkenden in het algemeen en hierin werd geconcludeerd dat de relatie tussen werkuren en werk-privé conflict niet verschilde afhankelijk van niet-werk gerelateerde verantwoordelijkheden. Voorgaand

onderzoek naar een variërend effect van verblijfsarrangementen van het kind naargelang de leeftijd van het kind op de werk-privé balans van gescheiden ouders ontbreekt.

Ondanks de inzichten van dit onderzoek, zijn er ook verschillende beperkingen bij dit onderzoek. Een eerste beperking is dat er gebruik gemaakt is van cross-sectionele data, waardoor er geen solide causale beweringen gedaan kunnen worden. Het hebben van een slechte werk-privé balans kan bijvoorbeeld ook leiden tot verandering in werk. Zoals eerder genoemd, zijn werknemers die een werk-privé conflict ervaren eerder geneigd een andere baan te zoeken bij een organisatie die meer ondersteuning biedt in het combineren van werk en privé (Allen, Herst, Bruck, & Sutton, 2000; Kinnunen, Rantanen, Mauno, & Peeters, 2014). Er kan dus sprake zijn van omgekeerde causaliteit. Een longitudinaal onderzoek zou daarom zeker een toevoeging zijn aan de bestaande literatuur.

Een andere beperking is dat in de steekproef de groepen verzorgende vaders en niet-verzorgende moeders erg klein zijn, wat een reden zou kunnen zijn van afwezigheid van significantie. Ook kunnen de resultaten vertekend zijn vanwege de selectieve non-respons van bepaalde groepen. Zo zijn bijvoorbeeld mannen en dan vooral mannen met kinderen jonger dan vier jaar ondervertegenwoordigd (NFN; Poortman et al., 2014), wat de kans op verschillen tussen vaders tussen verschillende verblijfsarrangementen mogelijk heeft verkleind. Voor vervolgonderzoek zou het dus interessant zijn als de groepen van verzorgende vaders en niet-verzorgende moeders in de steekproef groter zijn om ook eventuele verschillen met deze groepen te kunnen achterhalen.

Ten slotte is er een grote verscheidenheid aan de invulling van verblijfsarrangementen. Binnen het hoofdverblijf verschillen de bezoeksregelingen nogal, variërend van helemaal geen contact met de niet-verzorgende ouder tot eens in de twee weken een weekend bij de niet-verzorgende ouder of zelfs weekend plus arrangementen (Nikolina, 2015). Ook binnen co-ouderschap kan het variëren in hoeverre de tijd daadwerkelijk gelijk verdeeld wordt. Er kan sprake zijn van een 50/50 verdeling, maar ook een 70/30 verdeling wordt vaak al gezien als co-ouderschap (Sodermans, Venassche, Matthijs & Swicegood, 2014). De gebruikte maatstaf in dit onderzoek geeft aan van welk verblijfsarrangement er sprake is maar geeft geen duidelijkheid in hoeveel tijd kinderen daadwerkelijk binnen dit verblijfsarrangement bij een ouder zijn. Bij vervolgonderzoek zou hier wel naar gekeken kunnen worden en of er bijvoorbeeld verschillen zijn binnen de verschillende verblijfsarrangementen.

Het onderzoek naar de werk-privé balans van gescheiden ouders is überhaupt nog steeds erg schaars, dus er is nog altijd meer onderzoek nodig. Zo is dit onderzoek het eerste onderzoek onder gescheiden ouders dat reistijd meeneemt en kijkt naar de verschillen

naargelang de leeftijd van kinderen, wat betekent dat er nog meer replicaties nodig zijn. Ten slotte zou toekomstig onderzoek zich nog kunnen richten op verrijking in plaats van conflict. In deze studie ligt de focus op conflict en wordt gesuggereerd dat concurrerende eisen van werk en privé onvermijdelijk tot problemen leiden en de werk-privé balans verstoren. Er is echter ook onderzoek, onder de algemene populatie, dat erop wijst dat werk en privé elkaar kunnen verrijken (Greenhaus & Powell, 2006). Dit was niet de focus van deze studie, maar zou wel een alternatief kunnen zijn voor toekomstig onderzoek om te kijken of er ook onder de groep gescheiden ouders sprake kan zijn van werk-privé verrijking.

Acknowledgement

“The NFN data were collected by Utrecht University in collaboration with Statistics Netherlands (CBS) and were funded by grant 480-10-015 from the Medium Investments Fund of the Netherlands Organization for Scientific Research (NWO) and by Utrecht University.”

Literatuurlijst

- Allen, T. D., Herst, D. E. L., Bruck, C. S., & Sutton, M. (2000). Consequences associated with work-to-family conflict: A review and agenda for future research. *Journal of Occupational Health Psychology, 5*, 278 – 308.
- Bakker, W., & Karsten, L. (2013). Balancing paid work, care and leisure in post-separation households: A comparison of single parents with co-parents. *Acta Sociologica, 56*(2), 173-187.
- Bellavia, G. M., & Frone, M. R. (2005). Work-family conflict, hoofdstuk 6 in Barling, J., Kelloway, E. K., & Frone, M. R. (eds.). *Handbook of Work Stress*. Londen: Sage Publications.
- Burden, D. (1986). Single parents and the work setting: The impact of multiple job and homelife responsibilities. *Family Relations, 35*(1), 37-43.
- Campbell, M., & Moen, P. (1992). Job-family role strain among employed single mothers of preschoolers. *Family Relations, 41*, 205-211.
- Cancian, M., Meyer, D. R., Brown, P. R., & Cook, S. T. (2014). Who gets custody now? Dramatic changes in children’s living arrangements after divorce. *Demography, 51*, 1381–1396.
- CBS. (2017). *Ruim kwart gescheiden ouders kiest voor co-ouderschap*. Opgehaald, 10 februari 2020, van <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2017/51/ruim-kwart-gescheiden-ouders-kiest-voor-co-ouderschap>.

- CBS. (z.d). *Deeltijdbanen, kleine en grote*. Opgehaald, 17 mei 2020, van <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2009/02/partners-meest-te-spreken-over-combinatie-voltijd-en-deeltijdbaan/deeltijdbanen-kleine-en-grote>.
- Craig, L. (2005). The money of the care: a comparison of couple and sole parent households' time allocation to work and children. *Australian Journal of Social Issues*, 40(4), 521-540.
- Geurts, K. (2006). *De arbeidsmarktpositie van alleenstaande ouders. Nieuwe bevindingen uit het Datawarehouse Arbeidsmarkt en Sociale Bescherming* [Eindrapport W.A.V. 2006]. Leuven: Steunpunt voor Werkgelegenheid, Arbeid en Vorming.
- Glorieux, I., & Minnen, J. (2004). Kinderen maken het verschil. Over de invloed van kinderen op het tijdsbestedingspatroon van ouders. *Gezinsbeleid in Vlaanderen, tijdschrift van de studiedienst van de Gezinsbond*, 33(1), 2-10.
- Greenhaus, J. H., & Beutell, N. J. (1985). Sources of conflict between work and family roles. *Academy of Management Review*, 10, 76-88.
- Greenhaus, J. H., & Powell, G. N. (2006). When work and family are allies: A theory of work-family enrichment. *Academy of Management Review*, 31(1), 72-92.
- Jain, J., & Lyons, G. (2008). The gift of travel time. *Journal of Transport Geography*, 16, 81-89.
- Kahn, R., Wolfe, D., Quinn, R., Snoek, J., & Rosenthal, R. (1964). *Organizational stress: Studies in role conflict and ambiguity*. New York: Wiley.
- Kinnunen, U., Rantanen, J., Mauno, S., & Peeters, M. C. W. in Peeters, M.C.W., De Jonge, J., & Taris, T.W. (red., 2014). *An introduction to contemporary work psychology*. Malden: Wiley-Blackwell.
- Major, V. S., Klein, K. J., & Ehrhart, M. G. (2002). Work time, work interference with family, and psychological distress. *Journal of Applied Psychology*, 87(3), 427-436.
- Marks, S.P. (1977). Multiple roles and role strain: Some notes on human energy, time and commitment. *American Sociological Review*, 42, 921-936.
- Nikolina, N.V. (2015). *Divided parents, shared children: Legal aspects of (residential) co-parenting in England, the Netherlands and Belgium*. Cambridge: Intersentia. European family law series, 39.
- Ory, D., Mokhtarian, P. L., Redmond, L. S., Salomon, I., Collantes, G., & Choo, S. (2004). When is commuting desirable to the individual? *Growth and Change*, 35(3), 334-359.
- Poortman, A., Van der Lippe, T. & Boele-Woelki, K. (2014). *Codebook of the survey New Families in the Netherlands (NFN). First wave*. Utrecht: Utrecht University.

- Poortman, A. R., & Van Gaalen, R. (2017). Shared residence after separation: a review and new findings from the Netherlands. *Family Court Review*, 55(4), 531-544.
- Sieber, S. D. (1974). Toward a theory of role accumulation. *American Sociological Review*, 39, 567-578.
- Sodermans, A. K., Vanassche, S., Matthijs, K., & Swicegood, G. (2014). Measuring postdivorce living arrangements: Theoretical and empirical validation of the residential calendar. *Journal of Family Issues*, 35, 125–145.
- StGeorge, J. M., & Fletcher, R. J. (2012). Time for work, commuting, and parenting? Commuting parents' involvement with their children. *Community, Work & Family*, 15(3), 273-291.
- Symoens, S., & Bracke, P. (2007). Balanceren op de scheidingslijn tussen werk en gezin. Werk-gezin conflict en tevredenheid in Vlaanderen en andere Westerse landen. In: Pickery, J.(Ed.) (2007), *Vlaanderen gepeild!*, Brussel: Studiedienst van de Vlaamse Regering, 262-297.
- TNO. (2018). *Factsheet werk en gezin*. Opgehaald 10 februari 2020, van <https://www.tno.nl/nl/over-tno/nieuws/2018/2/mannenbedrijven-bieden-minder-regelingen-voor-combineren-werk-en-gezin/>.
- Valcour, M. (2007). Work-based resources as moderators of the relationship between work hours and satisfaction with work-family balance. *Journal of Applied Psychology*, 92(6), 1512-1523.
- Van den Eynde, A., Vercruyssen, A., & Mortelmans, D. (2019). The experience of work-family conflict among divorced parents in Flanders. *Journal of Divorce & Remarriage*, 60(6), 447-478.
- Van der Lippe, T. (2007). Dutch workers and time–pressure: Household and workplace characteristics. *Work, Employment and Society*, 21(4), 693–711.
- Van der Heijden, F., Poortman, A., & Van der Lippe, T. (2016). Children's postdivorce residence arrangements and parental experienced time pressure. *Journal of Marriage and Family*, 78(2), 468-481.
- Van der Lippe, T., Jager, A., & Kops, Y. (2006). Combination pressure. The paid work-family balance of men and women in European countries. *Acta Sociologica*, 49(3), 303-319.
- Voydanoff, P. (1988). Work role characteristics, family structure demands, and work/family conflict. *Journal of Marriage and the Family*, 50(3), 749-761.